

Olemus on kysymys Internet-aikana

Ari Heinonen:
**JOURNALISM IN THE AGE OF THE NET:
Changing Society,
Changing Profession.**

Tampere: Tampereen yliopisto 1999. 364 s., josta englanninkielinen yhteenvedo 94 s. ja neljä aiemmin julkaistua suomenkielistä tutkimusraporttia liitteinen yhteensä 270 s.

(Osia tutkimusraporteista on nähtävissä osoitteessa www.uta.fi/jourttutkimus/toimtyo/.)

Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen journalismin tutkimusyksikön tutkimusjohtajana toimivan Ari Heinosen väitöskirja erittelee Internet-viestiliikenneverkoston vaikutuksia journalismiin ja journalistin ammattiin. Lisäksi pyrkimyksenä on tältä kannalta tukea toimittajakoulutusta ja journalismin kehittämistä verkostoviestintään piirissä.

Väitös koostuu englanninkielisestä yhteenvedosta ja neljästä aiemmasta suomenkielisestä "Uuden viestintäteknologian toimitusympäristö" -hankkeen tutkimusraportista. Raporteista ensimmäinen on julkaistu vuonna 1997 ja viimeinen vuonna 1999, kaikki Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisusarjassa.

Heinonen mainitsee työnsä nousevan journalismin tutkimuksen perinteestä ja sen näkökulman olevan pääasiassa sanomalehtijournalistinen. Perussuhtautumisekseen journalismia kohtaan hän sanoo *antiessentialismin* eli käsityksen, jonka mukaan journalismi ei ole jokin, joka on aina ollut samaa, saati että sen olisi määrässä pysyä aina samana, vaan että se on yhteiskunnan myötä muuttuvainen sosiaalinen ilmiö. Aina-sana tarkoittanee tässä yhteydessä sentään vain suhteellisen pysyvää, sillä ei kai väitöskirjan tekijä mitenkään liene voinut journalismin yhteydessä ajatella edes geologisia ajanjaksoja, saati ikuisuutta.

Maininnan antiessentialistisesta suhtautumisesta olisi kyllä voinut

jättää poisikin, sillä niin kirjoittaja itse kuin hänen tutkimusraportteissaan esittelemänsä lähdehenkilötkin, päätoimittajat, verkostoasian-tuntijat ja toimittajat, todistavat itse asiassa juuri päinvastaista.

Kirjoittaja itse epäilee, että "the very essence of journalism" saattaa sumentua verkostojulkaisemisen ja sen eri piirteiden vuoksi. Olemus näyttää olevan journalismin ohessa yhteiskunnallakin, joka on kirjoittajan mielestä edelleen, joskin uudella tavalla, "essentially capitalistic".

Verkosto- tai verkkoaineiston-hankinnan ja -julkaisemisen taidot tulevat vastaisuudessa mitä ilmeisimmin osaksi journalistista perusammattitaitoa, mutta eivät kuitenkaan syrjäytä perinteisiä journalistisen ammattikäytännön tietoja ja taitoja, vaan täydentävät niitä, arvelivat 74 sanomalehden päätoimittajat yhden osatutkimuksen raportin kertoman mukaan.

Toisessa osatutkimuksessa haastatelluista 20 verkostoasiantuntijasta sanotaan useimpien olleen sitä mieltä, että journalismin kulmakivet säilyvät ennallaan välineestä riippumatta, mutta että uusien ilmaisutapojen ja olottuvuuksien vuoksi journalismin käsite saa uusia merkityksiä tai jopa sumentuu.

Verkostojulkaisemisen mahdollisia uusia piirteitä journalismin kannalta pohtiessaan lähtivät kolmannessa osatutkimuksessa haastatellut 20 sanomalehdentoimittajaa puolestaan siitä, että journalismin perusteet ovat välineestä riippumatta samat, vaikka kaikilla jakelukanavilla onkin omat, niille tyypilliset ilmaisutapansa.

Journalismin olemus, ydin, perusta tai joka tapauksessa vähintään reaaliääritelmä lienee siis kyllä jossakin ja jonkinasteisesti pysyvässä mielessä ainakin vielä olemassa. Mistäpä muuten puhuisivatkaan esimerkiksi vuoden 1992 alusta voimaan astuneet Suomen Journalistiliiton "Journalistin ohjeet", jotka sanovat koskevansa kaikkea journalistista työtä välineestä riippumatta, tai mihin perustuisi Heinosen selkeäksi haasteeksi alan koulutukselle mainitsema ylivälineellisyys?

Olemassa on silti totisesti myös journalismin sumentumisen vaara, ainakin journalismin olemuksesta,

perinteestä, rajoista ja etiikasta tietämättömien tai niistä piittaamattomien, verkostosta mahdollisuutensa löytäneiden uusien julkaisijoiden vuoksi.

Liioittelulta sen sijaan tuntuu minusta Heinosella hyvin keskeinen arvio, että journalismi ratkaisevasti muuttuisi tai sitä pitäisi muuttaa digitaalisen tekniikan mahdollistaman vuorovaikutteisuuden ja kansalaisten keskinäisviestintään, kuten palautekanavien, keskusteluforumien ja muiden sellaisten sekä niistä Heinosen mielestä seuraavan journalismin yleisösuhteen muutoksen takia. Tässä on mielestäni kyse myös yhdestä monista rajanpidoista, etten sanoisi osaltaan juuri journalismin olemuksesta: voihan toimittaja toki ryhtyä keskustelukerhon pitäjäksi, mutta miksi sellaista toimintaa väen vängällä ja sumentavasti pitäisi journalismiksi kutsua?

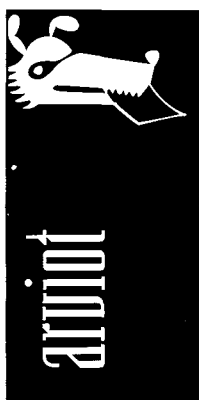
Journalismi-instituution maallistumisen vaihtoehdoiksi Heinonen joka tapauksessa mainitsee yhden raporttinsa loppupohdintoissa uskonpuhdistuksen eli entistä tiukemman journalistisammattillisen suhtautumisen ja ristiretken -pyrkimyksen siihen, että alalle pyrkivät toimijat mukautuisivat kunnioittamaan vakiintuneita arvoja.

Työn ja aikaansaannosten menetelmät ja muodot tietenkin muuttuvat tai voivat muuttua uudenlaisen tekniikan myötä. Tällaisen muutosten, mahdollisuuksien ja vaarojen kartoittamisessa verkostojulkaisemisen puolella on hyvä ja opettavainen Heinosen tutkimusraporteista järjestyksessä toinen, hänen teokseensa "Raportteja verkkojournalismista", C 25/1998, sisältävä "Tyrkytystä ja räätälöintiä: Verkkojulkaisujen sisältöpiirteiden tarkastelua journalismin kannalta". Se on toimittajakoulutukseen ja verkostojournalismin kehittämiseen oppaaksikin käyvä.

Kaiken kaikkiaan voidaan journalismin muutoksia Heinosen yhteenvedossaan esittämän jaon mukaan eritellä neljänlaisen järjearjojen pohjalta: yhteiskunnallis-kulttuuriselta, taloudelliselta, teknologiselta ja ammatillis-normatiiviselta kannalta. Taloudellisen näkökulman Heinonen jakaa edelleen kahtia, ja toinen kahdesta osasta on liiketa-

arttiot

loudellinen katsanto. Liiketaloudellinen järjkeily jää hänen sanojensa mukaan itse asiassa journalismin tutkimuksen ulkopuolelle, mutta sitä ei silti sovi hänestä unohtaa. Näin ei pääsekään käymään, sen verran paljon väitöskirjassa puhutaan kuluttamisesta, tuotteista ja muusta samanhenkisestä.

PASI KARONEN

Naisista ei kirjoiteta neutraalisti

Jonita Siivonen:
STOR ANNA, LITEN ANNA OCH TIO ANDRA PERSONPORTRÄTT.
SSKH Skrifter 11.

Svenska social- och kommunal-högskolan vid Helsingfors universitetet, Universitetstryckeriet, Helsingfors 1999

187 sivua + 12 liitesivua

Suurten päivälehden, Hufvudstadsbladetin ja Dagens Nyheterin syyskuun 1996 henkilöhaastatteluista suunnilleen kolmannes oli naisten haastatteluja. Hbl:n sivuilla pääsevät julki kulttuurin, politiikan ja erilaisten ammattien naiset. DN:n kirjo on vähän laajempi. Nuoria haastatteltavia puhuteltiin etunimillä, vanhempia sukunimellä tai koko nimellä. Haastattelujen kieli ei suinkaan ollut sukupuolineutraalia. Nämä ovat yksityiskohtia Jonita Siivosen tutkimustuloksista.

Henkilöhaastattelut ovat varsin tutkimatonta aluetta, kuten Jonita Siivonen toteaa omassa lisensiaattitutkimuksessaan Stor Anna, Liten Anna och tio andra personporträtt. Vapaasti suomennettuna työn nimi

voisi olla Iso Anna, Pikku-Anna ja kymmenen muuta henkilöhaastattelua.

Siivonen valitsi lopulliseen aineistoonsa kaksitoista naisista tehtyä henkilöhaastattelua suomalaisesta Hufvudstadsbladetesta ja ruotsalaisesta Dagens Nyheteristä, kuusi kummastakin syyskuulta 1996. Kaikkiaan DN julkaisi 91 ja Hbl 74 henkilöhaastattelua tutkimuskautena. Miesten haastatteluja näistä oli 59 ja 50.

Otoksesta löytyi kaksi Anna-nimistä haastateltavaa ja näistä Siivonen kehitti tutkimukselna nimen. Dagens Nyheterin haastattelema 15-vuotias venäläinen tenniksen pelaaja Anna Kournikova on otsikon mukaan Pikku-Anna, joka haluaa suurimmaksi. (Liten Anna / ska bli störst). Isoksi Annaksi ei Hufvudstadsbladetin henkilökuvassa olevaa näyttelijä Anna Hultinia tai ketään muutakaan jutuissa nimetä. Ison ja pienen rinnastaminen työn nimesä kuvaakin enemmän naishaastateltavista käytettävää luonnehdinnan tapaa kuin kohteen todellista ominaisuutta.

Siivosen otoksessa olevien henkilökuviin haastateltavat ovat joko jotenkin menestyneitä tai sitten "tavallisia ihmisiä", joita oli kohdannut onnettomuus tai kriisi (137). Sekä menestys että onnettomuudet ja kriisit ovat perusteluja, kriteereitä, joilla asiat ja henkilöt pääsevät julki uutisjournalismissa. Sikäli haastattelut olivat kummankin päivälehden niinsanottua normaalityyppisiä, eivät mitenkään poikkeuksellista aineistoa.

Siivonen käytti omien sanojensa mukaan enimmäkseen tekstianalyysia kuin diskurssianalyysia (44). Jutuissa kuuluva journalistin äänen tutkiminen olisi ollut toinen näkökulma lähestyä aihetta, joskin kielelliset valinnat ovat journalistin va-

lintoja ja sitä kautta journalistin ajattelumallit ja puhuvat tulevat esille. Puhuvat ovat joko kirjoittajan henkilökohtaisia puhetapoja, tyyliä ja ilmaisuja tai sitten journalistiroolin puhetapoja. Tutkittujen Hbl:n haastattelujen kirjoittajat ovat kaikki naisia, sen sijaan DN:n haastatteluista viisi on miestoimitajan kirjoittamaa (82).

Haastateltavien naiseus tulee Siivosen mukaan esille paitsi sukupuolen selkeästi osoitavissa ilmaisuissa, kuten nimissä, kuvissa ja pronomineissa (hon), myös henkilöhaastattelujen teemoissa. Tämän tutkija osoittaa kirjoittamalla haastattelut uusiksi siten, että naisen tilalla päähenkilönä onkin joku mies. Tekstien sukupuolisidonnaisuus käy ilmi vallan selkeästi (146-147). Idea on käyttökelpoinen kenelle tahansa journalistillekin, joka haluaa joskus tarkistaa, kirjoittaako sukupuolineutraalia tekstiä.

Siivosen tutkimus on hyvä lisä journalistien haastattelujen opetukseen. Siitä voi löytää oman työn tarkistusmenetelmiä, kuten edellä. Siitä voi löytää vihjeitä haastattelujen rakentamiseen, kuten aineistossa olevat matkametaforat (132-133). Sivulta 155 alkava sisällöllisten ja kielellisten mallien tiivistelmä sekä henkilöhaastattelujen lajityyppien esittely ovat suoraan käyttökelpoisia työvälineitä opetukseen.

Kirekö on jättänyt muutamia virheitä tai puutteita, joista harmitavin on se, että sivulla 63 alaviitteessä mainitusta herrasta Neystä ei löydy selvyyttä lähdeluettelon avulla. Eikä Tampereen yliopiston kirjaston tietokantakaan auttanut. Kolme herrasta Neystä löytyi, mutta kukaan ei ollut julkaisuja vuodelta 1996.

KAARINA MELAKOSKI

KOKOUSKUTSU 14.3. 2001

Tiedotusoppilaisen yhdistyksen (TOY ry. www.uta.fi/tiedotustutkimus/TOY)

kevätkuukausikokous pidetään 14.3.2001 klo 15.30 alkaen

Helsingissä Tieteiden talossa, osoitteessa Kirkkokatu 6.

Ennen kokousta Tieteiden talossa pidetään Nordicom ja TOY:n yhteinen seminaari, joka esittelee viestinnän alan tuoretta tutkimusta.

Lisätietoja TOY:n sihteeriltä, sähköposti sinikka.torkkola@uta.fi.

TERVETULOA KAIKKI TOY:n JÄSENET!